

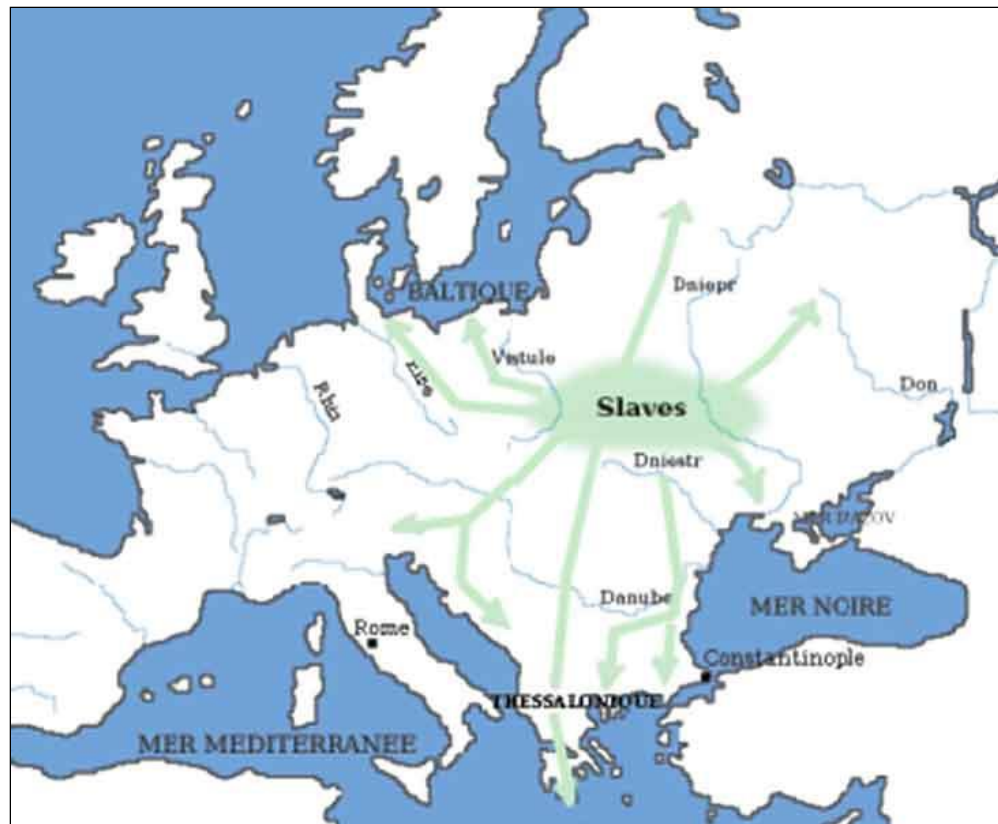
ЦИВИЛИЗАЦИЈА СТАРИХ СЛОВЕНА

- Појам Стари Словени означава све словенске народе у периоду пре 3000 година када су били само група малих родова и племена.
- У прапостојбини, Словени су се бавили номадским сточарством и примитивном земљорадњом. Земљу су обрађивали дрвеним ралом због чега су имали мале приносе, па су често морали да се селе и да се баве пљачком. Живели су по племенима, на челу са племенским старешинама, у племенској демократији. Све одлуке доносили су вољом већине.
- Стари Словени су били гостопримљиви према странцима и добри према заробљеницима. У ратовању су избегавали отворене битке, већ су непријатеље сачекивали у заседама. Пре почетка битке снажно би викали према непријатељу, па ако би се уплашио, напали би свом снагом.

СЕОБА СЛОВЕНА

- Прапостојбина Словена се налазила у долинама великих река: Лабе, Одре, Висле, Дњепра и Дњестра; на северу граница је била Балтичко море а на југу Карпати
- Напуштали су своју прапостојбину због пренасељености у потрази за плоднијом земљом

СЕОБА СЛОВЕНА

- Прве посредне податке о Словенима налазимо још код Херодота, док значајније и непосредне податке налазимо код римских историчара I века Тацита и Плинија Старијег, који су Словене називали Вендима или Венетима
- Детаљнији подаци о Словенима потичу од византијских ученика и мисионара јер је доста територија које су Словени населили припадало Византијском царству. Византијски историчари су разликовали две групе Словена: јужне Словене (Склавени) и Анте (источни Словени)
- Данас су прихваћене три групе Словена према правцима кретања у сеобама крајем V и почетком VI века:
 - **Западни Словени** (Чеси, Пољаци, Словаци и Лужички Срби)
 - **Источни Словени** (Руси, Украјинци и Белоруси)
 - **Јужни Словени** (Срби, Хрвати, Словенци, Бугари, Македонци, Црногорци)

СЕОБА СЛОВЕНА

- Први упади словенских племена почињу за време владавине цара Јустинијана који је покушао да заустави нападе грађењем утврђења, али није успео. Развијена мрежа римских путева и природне везе су олакшавали упаде Словена
- Долазак Словена изменио је етничку мапу Балкана. Тамо где су староседеоци били бројнији, Словени су се етнички стопили а тамо где су Словени били бројнији староседеоци су били асимиловани
- До почетка VII века словенска племена запосела су пространу територију између Црног мора и источних Алпа и од реке Дунав до Јадранског, Јонског и Егејског мора. На овом простору основали су своје прве државе.
- Византијски историчар Прокопије записао је о Словенима: *Станују у бедним колибама, јако раштркани једни од других, и сваки од њих и по више пута промени место живљења ... Сви су високи и необично јаки, а у погледу боје тела и косе нису ни одвише бели, односно плави, нити сасвим прелазе у црно, него су сви риђи. Живе у беди и крајњој запуштености ... , па и прљавштине су увек пуни ... , а сасвим ретко се дешава да су рђави или злотвори ...*

СЛОВЕНИ И АВАРИ

- Средином VI века у Панонску низију пристижу Авари, номадско племе сродно Хунима који су наметнули своју власт словенским племенима јер су били на вишем степену племенског уређења
- 582.год. Авари и Словени су освојили Сирмијум а 584.год. Сингидунум и Виминацијум
- Крајем VI и почетком VII века Авари и Словени су неколико пута опседали Солун, док су Словени у пљачкашким походима стизали све до Пелопонеза, а врхунац је уследио 626.год. када су покушали да заузму Цариград
- После пораза под Цариградом Словени су се издвојили из словенско-аварског савеза и осамосталили се, односно одлучују да се трајно населе по целом Балкану и делом у Панонској низији.

ПОКРШТАВАЊЕ И ПИСМЕНОСТ

- Део Јужних Словена прихвата хришћанство у VII веку, у време цара Ираклија, а масовно у другој половини IX века, у време мисије Солунске браће, Константина (Ћирила) и Методија (863-885)
- Примањем хришћанства, Словени добијају прво писмо – **глагољицу** коју је саставио Ћирило, крајем IX века, док старословенски постаје четврти језик на који је преведено Свето писмо, поред хебрејског, грчког и латинског.
- Пошто је глагољица била тешко и компликовано писмо за учење, ученик Ћирила и Методија, Климент Охридски, саставио је ново и једноставније писмо-**ћирилицу**, која је добила име по његовом учитељу Ћирилу. Ћирилица се још назива и **Азбука** по почетним словима (аз и буки). Ћирилица се састојала од тридесет и осам слова (двадесет и четири узета из грчког алфабета).
- У XI и XII веку развија се **српскословенски језик** за потребе православне цркве, али и српске средњевековне државе. У XII веку јављају се два најзначајнија споменика српске писмености:
МИРОСЛАВЉЕВО ЈЕВАНЂЕЉЕ и **ПОВЕЉА КУЛИНА БАНА**

† Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ
Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ
Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ
Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ

† Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ
Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ
Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ
Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ

Обла и угласта (хрватска) глагољица

Башчанска плоча, XI век - прелазни тип глагољице

МИРОСЛАВЉЕВО ЈЕВАНЂЕЉЕ

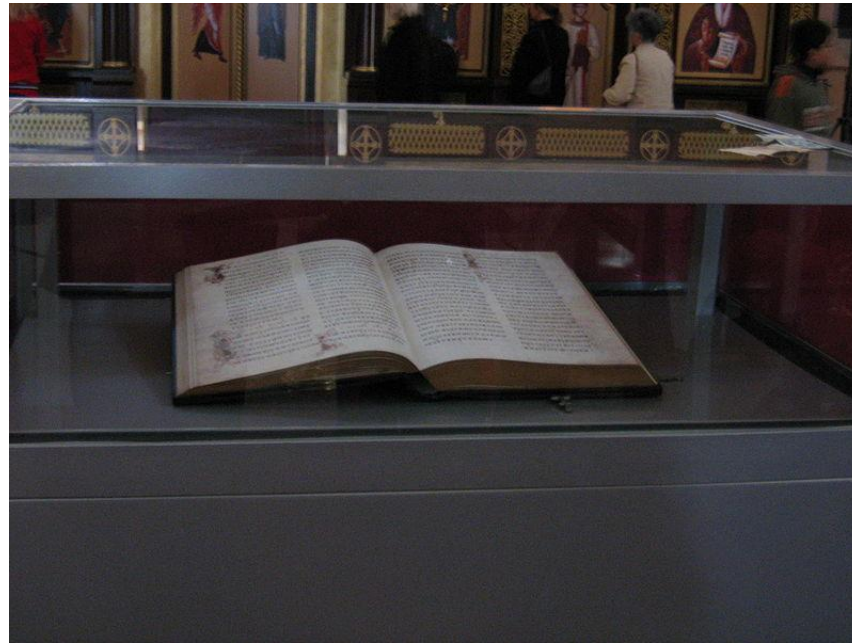
- Мирослављево јеванђеље је најзначајнији ћирилични споменик српске и јужнословенске односно српско-словенске писмености из XII века.
- **Унеско га је 2005. године уврстио у своју библиотеку „Памћење света“ чиме је постао део 120 највреднијих добара које је створила људска цивилизација.**
- Рукопис се до 1896. налазио у Хиландару, када је поклоњен краљу Александру Обреновићу приликом његове посете Атосу. Данас се чува у Народном музеју у Београду, а један лист у народној библиотеци у Санкт Петербургу.
- У њему су упоредо заступљена два правописа: зетско-хумски и рашки. Настао је по наруџбини захумског кнеза Мирослава, брата рашког великог жупана Стефана Немање, највероватније у Котору, око 1185. године, а за потребе цркве Светог Петра и Павла у Бијелом Пољу на Лиму, и саме задужбине кнеза Мирослава, која је доцније постала епископско седиште Хумске епархије Српске православне цркве.

МИРОСЛАВЉЕВО ЈЕВАНЂЕЉЕ

- Ова књига је превод грчког јеванђелистара цариградске цркве Св. Софије. (Јеванђелистар - богослужбена књига у којој су текстови распоређени према читањима у току црквене године.) Највећи део јеванђелистара дело је непознатог преписивача док је Глигорије „дијак“ (ђак), други писар, написао крај рукописа, у четири кратка записа и украсио текст орнаментима. Књига је написана на пергаменту словима тзв. уставне ћирилице, а украшена је са три стотине стилизованих минијатура и иницијала, у боји и злату.

72 сата у храму — Од 20. до 23. септембра 2007. године, у оквиру манифестације „Дани европске баштине” у храму Светог Саве изложено је фототипско издање Мирослављевог јеванђеља. Посетиоци у храму имали су прилику да виде како књига изгледа, да преко великог екрана 6 м x 4 м листају све странице књиге са свим илуминацијама, да чују како звуче речи старословенског језика записане у књизи. Истовремено, само за ту прилику унутрашњост храма преуређена је у несвакидашњу уметничку радионицу, у којој су амбијент креирали млади иконописци, фреско-сликари, мајстори мозаика, калиграфије и дубореза

СЛОВЕНСКА МИТОЛОГИЈА

- Податке о религији Словена први даје Прокопије, византијски историчар из VI века, који саопштава да су словенска племена Анта и Склавина „веровали да је један од богова творац муње, једини господар света, коме су жртвовали говеда и остале животиње, да обожшавају и нека друга нижа божанства и свима њима приносе жртве, те по њима врачају “.
- Најспецифичнија одлика словенске митологије јесте поликефалност њених божанстава, односно чињеница да се велики број словенских богова представља са више глава (нр. Световид је увек четвороглав, Триглав као троглав итд).
- У систему веровања Словена преци заузимају централно место. По овом систему веровања душа након смрти човека одлази у други свет и тамо брине о животима ближњих, те на неки начин може да упозори ближње на опасност. Након човекове смрти душа би му лутала овим светом, а затим би прелазила у други где предак губи идентитет и односи се према живима у складу са заслугама. Приликом сахрањивања уз човека би се сахрањивали и предмети које је користио на овом свету јер се веровало да ће му бити потребни и на оном.

СЛОВЕНСКА МИТОЛОГИЈА

- Вера старих Словена била је заснована на силама природе, али не у њиховом директном облику, већ персонификованим кроз разне богове и бића. Упркос великом поштовању према овим боговима, Словени су им се обраћали као себи равним.
- У недостатку храмова, света места за молитве посвећене боговима биле су шуме и гајеви. Као што је то случај у многобожачким религијама и Словени су приносили жртве да одобровоље богове. Међутим, готово да се не може срести случај приношења људских жртава, као што се може срести код великог броја народа.
- Кроз обичаје су се сачувале многе успомене на словенске богове и начин живота. Многи хришћански свеци добили су особине ових богова, а дани посвећени неком богу преобратили су се у дане посвећене свецу (нпр. Илија Громовник – Перун)
- Често се празници у црквеном календару везани за поједине светитеље подударају са данима када су Словени обављали ритуалне обреде са функцијама сличним онима које се сада везују за хришћанске празнике или обичаје (нпр. задушнице, покладе, петровски венчићи, бадњак, даћа итд.).
- За разлику од словенским божанстава која су примањем хришћанства нестала из духовне културе Словена, митолошка бића су се делом одржала до новијих времена.

СЛОВЕНСКА МИТОЛОГИЈА

- Како су хришћански свештеници већ били присутни у пределима где су живели Словени, долази до покушаја њиховог покрштавања. Како су словенски владари чезнули за више моћи, многи су добровољно или за обећану круну примили хришћанство. Тиме су се постизали и добри односи са хришћанским суседима, који су били врбовани од стране цркве да нападну нехристијанизоване Словене. Остатак становништва је хришћанство примао под притиском, који су стварали заједничким снагама владари и свештеници. Међутим, било је у овом процесу доста отпора и многи хришћански мисионари изгубили су животе.

СЛОВЕНСКИ БОГОВИ

ПЕРУН

- Познат свим Словенима као бог грома и олујног неба, који удара и крши, који кажњава неправду. Замишљан је као зрео човек дуге браде, са огњеним каменом, стрелама или муњом у рукама, понекад прекривен и „капом невремена“
- Перун је бог громовник, нека врста словенског Зевса, коме су се стари Словени често обраћали током суше. Перун је један од најмоћнијих богова Словена и члан највећег и најјачег словенског тројства (триглава) заједно са Сварогом и Световидом. Његов дан је био четвртак, а посвећени су му храст и перуника (богиша).

СВЕТОВИД

- Световид је бог са четири главе, којима може да истовремено гледа на све четири стране света. Он је „онај који види свет“, дакле бог који зна све. Верује се да његов ум надмашује време и да су му познати и прошлост, и садашњост, и будућност. Записано је веровање да се „на Видов дан износи све рухо на поље, да се види на ветру, и свако семе, које је остало непосејано на сунце, да огреје у тај дан сунце, те да никне до нове године“. По називу бога у наведеном одломку види се и каснији преображај Световида у хришћанског светог Вида, који је преузео његове функције.

СВАРОГ

- Сварог је врховни бестелесни бог, прастворитељ светлога неба под чијим се сводом „све рађа и догађа“. Он је праотац земље и свакога „рода и плода“, дакле свега на земљи, али и стваралац комплетне васељене. Овог бога су сви Словени сматрали „препуним славе и божанства“ јер управља небом које је изнад и изван свега, а ипак све обухвата. Сварог спава и у сну је створио овај свет који је поверио Перуну и осталим боговима на чување и управљање. Он не може непосредно деловати на физичко, материјално окружење које сања, али зато може да утиче на вољу осталих богова, и ту је његов утицај огроман. Његово буђење значиће крај света.
Алтернативна имена: *Род* и *Усуд*.

ВЕЛЕС

- Велес је бог животиња, поља и шума, односно бог плодности, вегетације и живота у најширем смислу. Источни Словени називају га Волос. Алтернативно име: Господар шуме. Словени су веровали да се овај бог најчешће појављује у виду медведа, иако је способан да се претвара и у разне друге животиње чији је заштитник. У каснијим текстовима је, попут осталих важних богова, означен као демон: изгубио је своје првобитне функције и повезиван је са ђаволом и подземним светом.

ВЕСНА

- Весна је у словенској митологији била богиња пролећа и плодности, задужена за пролеће, јутро и рађање живота. Позната је још и по именима Жива, Дива и Девана. Весна се приказује као прелепа, увек насмејана, нага и боса жена, донекле прекривена рухом од папрати, траве и цвећа, косе која је понекад такође сва од цвећа, спуштене до испод колена. Бујних је груди, како и доликује богињи која означава плодност, а понекад у десној руци држи јабуку, а у левој грозд, или јој је на кажипрсту десне руке ластавица, симбол пролећа, а у левој кита цвећа, која симболизује и брак.

МОРАНА

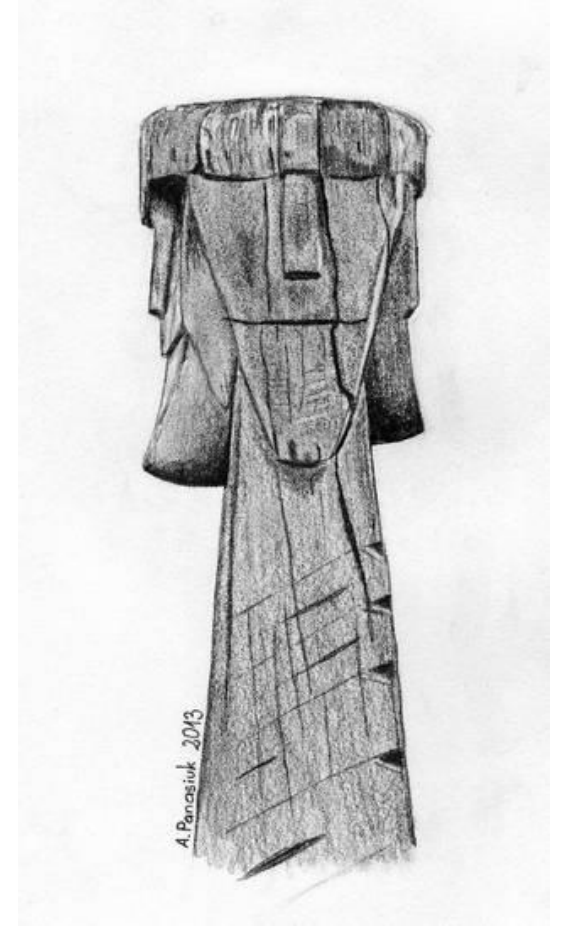
- Антипод Весни, Морана је богиња ноћи, зиме и смрти и најчешће се појављује у лику лепе девојке дуге црне косе, бледог лица, са вучјим очњацима и канцама, одликама које нагрђују њену божанску лепоту и наглашавају њену, у људским очима, злу природу. Позната је свим Словенима, и јавља се под именима Морена, Марена, Марана, Маржана, Маржена. Све зимске непогоде, снег и смрт долазе од богиње Моране, коју су прозвали богињом смрти људског, животињског и биљног света. Њена три главна атрибута су зима, смрт и мрак, а у блиској вези и са њом и са Весном је Стрибог, бог који „односи једну да би донео другу“.

ЗБРУЧКИ СТУБ

- Постојање светих кипова, односно **кумира** је потврђено на целокупном словенском простору, али њихов облик, изглед и материјал израде варирају од поднебља до поднебља.
- **Збручки стуб** или **Световид из Збруча** је најпознатији словенски многобожачки кумир датован у IX век. Пронађен је 1848. године у реци Збручу (данашњој Украјини), а данас се налази у археолошком музеју у Кракову. Сам кумир има четири стране, због чега се најчешће идентификује са *Световидом*, од којих је свака подељена на три нивоа због чега постоје различита тумачења како тога кога је кумир уствари представљао, тако и тога шта је представљао.

АРХИТЕКТУРА

- Гордови су били утврђена словенска насеља, слична онима која су градили Келти и Германи, а који су се налазили на стратешки истакнутим и битним, лако брањивим местима као што су брда, брежуљци, обале река, језерска острва и полуострва.
- Оригинално, “горд” је на протословенском језику значило “ограђени простор”, а из њиховог назива су се развиле модерне словенске речи “град, город”.
- Оваква утврђења су постојала још за време Лужичке културе која је трајала у периоду 1300-500. п.н.е, и то на истом простору, дакле, на територијама данашње Русије, Белорусије, Украјине, Пољске, Словачке, Чешке и источне Немачке.
- Типични горд је био група дрвених храмова и кућа које су биле поређане или у редовима или у круговима, а које су биле окружене с једним или више зидова од земље и дрвета, уз палисаде и шанчеве.

АРХИТЕКТУРА

- Неки гордови су били кружног облика, други су наликовали фишеку, док су трећи личили на потковице. Изглед горда је заправо у многоме зависио од тога на каквој је локацији био смештен; другим речима, географија је играла битну улогу у облику зидина.
- Велика већина гордова је била смештена у густо насељеним подручјима, на местима која су имала природне предности, али су такође грађена и на локацијама од тактичког, одбрамбеног значаја.
- Најдаље су у развоју отишли гордови који су служили као места у којима су живели кнезови и жупани, па су се тако многи претворили у велике градове који и дан-данас постоје; током векова, сам горд се претворио у класичну цитаделу (на самом истоку словенских земаља у кремљ) са подграђем у којем су живео обичан народ.
- Многи гордови су и напуштени током векова па је од њих остало врло мало, тек назнаке: мање или више приметне хумне и кружни насипи земље.

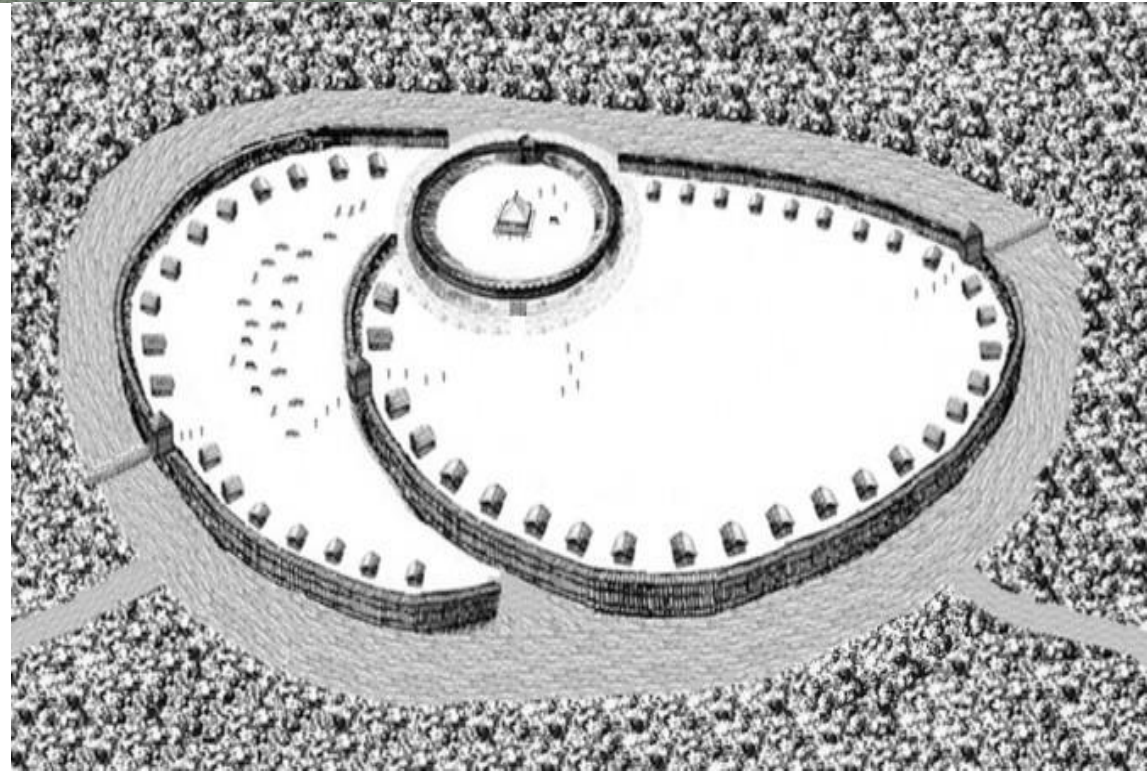

Модел старословенског горда X века у археолошком музеју у покрајини Бранденбург

**Модел старословенског
горда у Мазовском
војводству у Пољској**

**Цртеж изгледа једног
старословенског горда,
израђен на основу
археолошких ископавања**

Реконструисана старословенска кућа из X века у отвореном археолошком музеју “Грос Раден” у Немачкој

ХВАЛА НА ПАЖЊИ!